

М.В. Кравчук

Житомирський державний університет

імені І. Франка

Науковий керівник:

к.ф.н., доц. Жуковська В.В.

ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЙ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Фразеологія – розділ мовознавства, який вивчає фразеологічний склад мови. Предметом фразеології як науки є дослідження фразеологізмів, а саме стійких словосполучень зі складною семантикою [3: 205]. Такі словосполучення характеризуються цілісністю значення та стійкістю лексичного складу та граматичної побудови.

Поповнення фразеологічного складу мови відбувається постійно, що у свою чергу передбачає вироблення методів та підходів до класифікації фразеологічних одиниць, що і зумовлює актуальність роботи.

Значний внесок у вивчення фразеології зробили такі вчені, як Ш. Баллі, В. В. Виноградов, П. Мюлднер-Нецковський, Б. Лабінська, Дж. Сейдл, У. Макморді та ін.

Метою нашої статті є спроба систематизації наявних підходів до класифікації фразеологічних одиниць у вітчизняній та зарубіжній мовознавчій літературі.

Огляд наукових розвідок, присвячених дослідженню фразеологічних одиниць, засвідчив, що існують різні підходи до класифікації фразеологізмів.

Зокрема виокремлюють:

- семантичний;
- етимологічний;
- функціонально-стиістичний;
- граматичний;
- ідеографічний.

Розглянемо кожен із вище згаданих підходів детальніше.

Оскільки родоначальником теорії фразеологізмів вважається Шарль Баллі, тому саме він вперше класифікував сполучення слів у своїй праці «Французька стилістика». У своїй першій книзі науковець, згідно з семантичною класифікацією, виділив чотири групи словосполучень, а саме [1: 8]:

1. Вільні словосполучення, які не мають стійкості, тому можуть розпадатися одразу після утворення.

2. Звичні поєднання – це словосполучення, компоненти яких мають відносно вільні зв'язки між собою, тому можливі деякі зміни.

3. Фразеологічні ряди – це групи слів, у яких два поняття, які розташовуються поряд, зливаються в одне.

4. Фразеологічні єдності – це словосполучення, у яких компоненти втратили властиве для їх значення, і позначають цілісне поняття. У таких словосполученнях не допускається перегруповування складових [1: 8].

Пізніше науковець переглянув свій підхід до класифікації словосполучень, і дійшов до висновку, що звичні поєднання і фразеологічні ряди є проміжними ланками поєднань. Тому Шарль Баллі виділив тільки дві основні групи, а саме:

1. Вільні словосполучення.

2. Фразеологічні єдності, компоненти яких втратили своє самостійне значення, внаслідок постійного вживання в таких комбінаціях ([1: 10].

Варто звернути увагу на принцип поділу фразеологічних одиниць, запропонований зарубіжним науковцем, П. Мюлднером-Нецковським. За сполучуваністю компонентів він виділяє [5]:

- ідіоми;
- фраземи;
- складені слова;
- паремії.

Ідіомою науковець називає фразеологічні одиниці, де синтетичний зв'язок між складовими сильніший, ніж аналітичний; тобто, значення фразеологічної одиниці не можна зрозуміти зі значення окремого компонента чи їх суми. Щодо фразем, то у них частково збігається семантична і синтаксична

сполучуваність [5]. Отже, можна вважати, що головним принципом поділу фразеологізмів за семантичним принципом є повне або часткове переосмислення, зв'язане значення одного із складових.

Британські лексикологи у передмові до своєї праці «English idioms and how to use them», Дж. Сейдл та У. Макморді, виділяють фразеологізми за критерієм повної чи неповної фіксованості [6: 11].

До першої групи, дослідники віднесли ідіоми, у складі яких не можливі ні лексичні, ні морфологічні зміни (*to give someone the «cold» or «warm» shoulder*).

Друга група включає ідіоматичні одиниці, до складу яких входять дієслова, які мають змінну категорію часу (*to give someone the «cold» or «warm» shoulder*). І остання група складається з ідіом, в яких дозволяється обмежені зміни в нефіксованій частині (*to have/to take/to enjoy forty winks*).

Також дослідники, у межах етимологічного підходу, виділяють наступні види фразеологічних одиниць [6: 18]:

- біблійні та літературні (*the apple of one's eye, the green-eyed monster*);
- побутові (*to hit the nail on the head*);
- сільськогосподарські (*to lead someone up the garden path*);
- кулінарні (*out of the frying-pan into the fire*);
- військові (*to fight a losing/winning battle*);
- морехідні (*to sail under false colours*);
- анімалістичного походження (*to kill two birds with one stone*);
- з колірним компонентом (*to be in the pink*);

– з компонентами на позначення частин тіла (*to twist someone round one's little finger*) [6: 19].

В межах функціонально-стилістичного підходу, Б. Лабінська класифікувала фразеологізми наступним чином [2]:

1. Розмовні фразеологічні одиниці, які забезпечують комунікацію і використовуються переважно в усному мовленні і мають «знижене» експресивно-стилістичне забарвлення.

2. Книжні фразеологічні одиниці, які функціонують переважно у писемному мовленні і яким властиві «підвищене» експресивно-стилістичним забарвлення.

3. Міжстильові фразеологічні одиниці, які можуть вживатися практично у всіх стилях мови, адже вони стилістично та експресивно не забарвлені, а також загальноновживані [2].

Відповідно до граматичного підходу, дослідник, Ю. Прадід, умовно групує фразеологізми на дві великі групи [3: 76-80]:

1) фразеологізми, які мають граматично домінуючу складову, за допомогою якої можна легко визначити категорійні властивості (як правило, це фразеологізми, де граматичним стрижнем є чи іменник чи дієслово);

2) фразеологізми, що включають в себе категорійні ознаки двох і більше частин мови (в основному це фразеологізми, де складно або зовсім неможливо визначити граматично опорну складову) [3: 76-80].

Зважаючи на співвідношення з частинами мови, науковець зазначає, що більшість фразеологічних одиниць можна класифікувати в наступні семантико-граматичні підкласи [3: 76-80]:

- іменникові (субстантивні) (*a dog in the manger*);
- прикметникові (ад'єктивні) (*(as) fierce as a tiger, (as) cunning as fox*);
- дієслівні (*to feel like fish out of water, to have one's heart in one's mouth*);
- прислівникові (адвербіальні) (*not half bad, all in the day's work*);
- вигуківі (*good luck, heart alive*).

Ідеографічний підхід передбачає класифікацію фразеологічних одиниць за тематичним принципом, а саме: погляд «від носія мови» і екстралінгвістичне членування світу [3]. На думку В. Ужченка, фразеологічні одиниці можна диференціювати на три фразеотематичні групи [4: 52-56]:

- 1) людина (з декількома фразеотематичними підгрупами);
- 2) абстрактні відношення і поняття;
- 3) природа.

Отже, аби досягнути повний склад мови, варто аналізувати зміст і форми фразеологічних одиниць. Специфічна структура стійких словосполучень, основними ознаками яких є цілісність та ідіоматичність, викликає неабиякий інтерес у науковців. Проаналізувавши існуючі підходи до класифікації фразеологічних одиниць, можна зробити висновок, що вони базуються на різних принципах. Проте варто зауважити, що багато класифікацій мають подібні риси.

Список використаної літератури

1. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли. – М.: Иностр. лит., 1961. – 394 с.
2. Лабінська Б. І. Німецькі фразеологізми з компонентом на позначення фізичного стану людини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Б.І. Лабінська. – Львів, 2004. – 20 с.
3. Прадід Ю.Ф. Значення фразеологізму та його тлумачення в словнику (на матеріалі іменникових фразеологізмів) / Ю.Ф. Прадід. – С.: Еліньо, 2006. – 156 с.
4. Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. / В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко. – Л.: Альма-матер, 2007. – 235 с.
5. Muldner-Nieckowski P., Muldner-Nieckowski L. Wprowadzenie do frazeologii / P. Muldner-Nieckowski, L. Muldner-Nieckowski. – Режим доступу:
http://www.forum.frazeologia.pl/Wprowadzenie_do_frazeologii.pdf
6. Seidl J. English Idioms and how to use them / J. Seidl, W. McMordie. – O.: Oxford University Press, 1978. – 268 p.